

Zsidók a magyar irodalomban

Írta: Erdősi Dezső
író és hírlapíró

rónak lenni Magyarországon sohasem volt valami lukratív hivatás. Arany János, a legnagyobb, mint falusi jegyző írta munkáit, Vörösmarty koldusszegényen halt meg Petőfinek nem egy verse szól arról, hogy éhezett és rongyoskodott. A szegénység, az anyagiakról való lemondás tradícióit vette át a mai író generáció az elődöktől. Aki arra a mesterségre adja árva fejét, hogy szép, írott szóval tartja a magyar közönséget, az küzködéssel teljes, bizonytalan jövővel ijesztő pályát választott. Még ha akarna, sem lehetne önző kalmár a magyar író. A kicsinyes, szűkös viszonyok arra sórtítják, hogy tehetségével elsősorban nemzetét gazdagítsa. Ezért kivételes megbecsülés járna ma is a magyar Írónak. De nem kapja meg ebben az országban, ahol sokat és rosszul politizálnak, keveset dolgoznak és ahol klikkszerűen alakult ki a Tudományos Akadémia körül egy hivatalos irodalom, meddőséggel és tehetségtelenséggel teljes. Ez a hivatalos irodalom mindig vicsszóval nézte az új irodalmat s annak új művelőit, akik a föl-szabadított néprétegek bujaerejű humuszából nőttek ki. Ahelyett, hogy támogatták, emelték, fiatalos túltengéseit és kinövéseit szeretettel nyesegették volna, – hisz magyar és sikeres az új irodalom – csak negligálták, gyűlölték – és irigyelték.

Nem ártott neki. A kilencvenes évek óta föltartóztathatatlan lendülettel tört előre. Az akkor fellendült zszurnalisztika talajából nőtt ki az új magyar irodalom. A politikusok, szerkesztők, a boltos kiadók egyetlen kvalifikációt kívántak az újságírótól: írni tudjon. Ezért fizettek. Nem kellett többé kunyorálni, mecénások talpát nyalni, az irodalmi társaságok koldusszegény alapítványaira lesni: az írónak becsületes főfoglalkozása támadt, az újságírás, amiből megélt.

A modern irodalom megteremtőinek s művelőinek egyként áldása volt és átka az újságírás. Áldása volt, mert az újságírás biztosította exisztenciájukat, különösen a pálya kezdetén. Többnyire szegény emberek, nem ritkán zsidók fiai voltak, s ezek az apák sokkal szívesebben látták volna szülötteiket realisabb pályákon. Nem voltak abban a helyzetben, hogy fiaikat színekurákba juttassák, amelyek lehetővé teszik, hogy a tehetséges ember az irodalomnak élhessen. A mesebeli pogácsás tarisznyával bő esátották útnak a fiukat s az irodalom ösmeretlen kis szerencsepróbálói az újsággyárban találtak szerény, de biztos menedéket. Sok rosszat mondanak manapság az újságról, az újságíróról. A politikusok és a szemforgatók most azt hirdetik, hogy tönkretették Magyarországot. Mintha nem is lett volna monarchia, osztrák császárság, közös és lojális politika, amely négy századon keresztül a magyarság minden őszinte megnyilvánulását elfojtotta. Milyen lehet az újság, az újságíró az ilyen szerencsétlen országban, amelynek a kiegyezés után következő korszaka volt az aranykora, ez a hazugsággal, nemzetámítással és minden elszánt lépéstől visszarettenő kuruckodással teljes. Az újság politikai és üzleti vállalkozás, az újságíró tehát kényszer alatt ehhez kénytelén igazodni, éppen úgy, mint a katona, aki neki nem rokonszenvés ügyért harcol. Aki az újságot és az újságírót vádolja az őrszag szerencsétlenségéért, az csak a tünetet látja, de nem a nyavalyát vagy pedig – politikus, helyesebben kurzuspolitikus. De nem akarja látni a sok szépet és jót, amit az újságíró és az újság produkált. Elhintette a nyomtatott betű erejét és varázsát a nép közé, a kultúrától elhagyott tájakra, világosságot gyújtott vakító sötétségben, maradó világosságot, amely a legsötétebb reakció alól is kiütközik és küzd és nem hagyja magát és végül mégis győzedelmeskedni fog, hogy ragyogásával betöltse az egész magyar horizontot.

Átka azért volt az írónak az újságírás, mert elvonta istenadta hivatásától. Az újságírás erős szellemi munka, különösen a tehetséges embernek, aki gondolatot termel, de fizikai munka is, amely az alkotásra való csendes éjszakától fosztja meg. Az író-újságíró csak elszakított idejében, pihenésre való óráiban szolgálhatta az irodalmat s innen van az, hogy a tehetségesebbje sem tudja adni tehetségének javát. Az újságíró lázas munkát végez, gyorsan kell írnia, gondolatának, szavának esztergályozásara nincs ideje, nem rághatja meg kellőképpen a mondanivalóját s innen van az, hogy stílus és magyarság dolgában egyik-másik modern írónk vétett.

De van ennek más oka is és ez a komolyabbik. A német Pest-Budából, melynek alig volt kétszázezer lakosa, évtizedek

alatt tehát tüneményes gyorsasággal a másfél milliós Budapest lett És magyarrá nem a sváb őslakók tették, hanem a felözönlött vidékiek. Ezek között a legmozgékonyabb elem a zsidó. Ez spekulál, kereskedik, alapít, épít s lelkét, jellegét rányomja a város külső és belső képére. Budapest ma egyike a világ legszebb városainak. Bármily grandiózus volt is az állami akció, amely Budapestet nagyvárossá segítette, a zsidóság közreműködése nélkül annak csekély eredménye lett volna. Aminthogy a tár; sadalom sikeres munkálkodása nélkül sem államot, sem várost felvirágoztatni nem lehet. A zsidóság hálás volt az egyenjogúsításért, a boldogulás lehetőségéért, amit a múltakkal szemben a liberális rezsim nyújtott neki és legfőbb törekvése volt, hogy Budapestet nagygyá és magyarrá tegye, annak ellenére, hogy akkor még a zsidók sem tudtak jól magyarul. A magyar nyelvet, amely később az államhatalom és a zsidóság közreműködésével oly ellenállhatatlanul hódította meg az ország fővárosát, akkor még csak „a falvakban és a kúriákban beszéltek zengzetesen, ahol már akkor sem kedvelték a zagyvalék Pestet.

Budapest tehát magyar város lett. Egy millió magyar ember él itt, immár nem sváb, nem tót, vagy rác, hanem csak magyar, keresztény és zsidó. De a természetben nincs ugrás, a magyar nyelv, amelyet a sokfajtájú pesti nép beszél, még nem lehet tiszta és zamatos. Mindegyik fajta visz bele valamit a saját lelkű; létéből, idiómájából, így születik meg sok rossz szó, furcsa foga; lom és megjelölés. Legfőbb ideje, hogy jó nyelvérzékű tudósok megtisztogassák a pesti magyar nyelvet.

A modern irodalom művelői is ezt a nyelvet beszélték és írták, írók, újságírók sokszor hibáznak nemcsak azért, mert rájár a nyelvük a folyton hallott és használt rossz szavakra, de azért is, mert írás közben gyakran érzik a nyelvnek a kifejezési főr; mákban való szegénységét. Az alig száz esztendeje pallérozott magyar nyelv még messze van attól, hogy teljes és kész legyen, az originális magyar író ma is kénytelen felcsapni nyelvújítónak, hogy plasztikusan adja vissza azt, amit érez vagy gondol, vagy amit idegenből fordít. Jó magyar szavakkal új fogalmakat kell felállítania, ami nem mindig sikerül, mert a jó író és jó nyelvész rokonok ugyan, de nem egy anyaméhből születtek

És mégis! Hasonlítsuk össze a kitűnően szerkesztett Hont vagy a régi Pesti Naplót akármelyik mai újsággal. Mennyivel gazdagabb, színesebb, simább, elegánsabb és rövidebb a mai magyar nyelv az akkorinál. Hibák, felületességek még mindig vannak, de csak elenyésző habfodrok a magyar kifejezési mód óriási lehetőségének tengerén. Új és tökéletes stilizáltsággal, finomsággal, megszámlálhatatlan árnyalattal rendelkezik a mai magyar nyelv, a budapesti nyelv, amelyet immár az egész művelt magyar közönség ír és beszél. Ezt a nyelvet a modern írók palloerozták, egészen biztos, hogy öntudatlanul, jó nyelvérzékük és fantáziájuk erejével. Legtöbbjük kedvezőtlen felekezeti körülmények között született, de olyan jól csinálták a dolgukat, hogy meg az antiszemiták is az ő nyelvüket beszéltek, de még inkább írják. Kész mulatság ebből a szempontból elolvasni a kurzus arcos pennaforogatóinak írásait. A nüanszok megjelölését, a szavak egymás mellé állításának módját, a zenei hatásoknak

kicsihilását, a modern írás egész technikáját, úgy versben, mint prózában a zsidóktól tanulták el.

Szemükre hányják a magyar zsidó íróknak, hogy destruktívek, hogy nincs magyar szív és lélek az írásaikban. És sok látszatot használnak fel e vádak beigazolására. Holott ha tényleg ellenük is bizonyítana a látszat, minden vádnak el kellene nemulnia a nagy igazság mellett, hogy magyarul írnak és nem is tudnak másképpen és hogy minden erkölcsi és anyagi érdekük abban kulminál, hogy ez az ország minél magyarabb legyen, magyarul minél több ember olvasson. Ha a magyarság elbukik ebben az országban, az ő kezükből is kiesnék a lant és a kenyér.

De nézzünk a szemébe a látszatnak. Az bizonyos, hogy a zsidó felekezeti író nem hozott magával hazulról olyan pozitív és vérré vált magyar tradíciókat, mint a fajmagyar író. A zsidó nem hivatkozhatik arra, hogy őse Árpáddal jött be, vagy valamelyik ükapja szabad hajdú volt, Rákóczi katonája. Régi nemesége sincs, eredeti német nevét is csak százhusz esztendő előtt kapta egy germanizáló osztrák uralkodó akaratából. A mai zsidók apja, de még inkább öregapja még a gettóban született, a politikai jogtalanság és társadalmi száműzöttség gettójában. A haza fogalma csak akkor vált benne cselekvő erővé, amikor egyenjogositották és érdeke, boldogulása, jövője, mindene összeforrott a hazájával. A mai zsidó gyerekek, akinek az apja a harctéren halt hősi halált, vagy Szibériában raboskodott s aki a magyar élet teljességét élhette, már vannak tradíciói, melyek nem támadhatnak hirtelenében, hanem generációk alatt érnek meg és alakulnak ki. Családi magyar tradíciók nélkül, de már a magyarság iránt való lángoló szeretettel lépett a világba a zsidó magyar író, de tehetségét, fantáziáját nem fűthetik alá magyar tradíciók, mert azok nincsenek. Az átöröklés örök törvényem erőszakot tenni nem lehet és a törvény szerint csak a jelenből, a mai életből, a saját élete körülményeiből meríthet témát és inspirációt. Nem tud alászállni a régi magyar élet mélységeibe, hogy onnan hozza felszínre a kincseket, hiányzik hozzá a tradíció, vagy mondjuk, az átöröklés.

Világnézlete, témái modernek. A valamire való íróra korának szelleme van a legnagyobb hatással. A múlt század első három negyede, amikor a nagyok éltek, a nemzeti megújulás korszaka volt s ennek jegyében alkottak az írók. De azóta nagyot változott a világ. A népek millióinak lelkét a szociális problémák ragadják magukkal és emelik fel. Ezen nem változtatott még a világháború sem, amely már-már azzal fenyegetett, hogy megsemmisíti a kultúrát. De már látjuk, hogy a rettenetes romhalmáz alól ismét diadalmasan tör elő az egyetemes emberi érdek, a szociális korszellem és a további hódító útján nem lesz többé feltartóztatható. Hogy hova vezet, hol áll meg- Ki tudja? A világrend törvényei szerint bizonyára az emberiség újabb fejlődési fokánál.

A mi íróink vitorláit ez a korszellem duzzasztja. Az orosz óriások, Tolsztoj és Dosztojevszky, Ibsen a norvég óriás, föltétlen hatással vannak az egész világ irodalmára, a magyarra is. Naturalisták, veristák, impresszionisták, új romantikusok támadnak, hatásukat visszatükrözik a magyar írók munkái is, amint-

hogy Goethe, Schiller, Heine, Hugo szelleme insírálták Arany Jánost és kortársait is. Ám a modern írók, köztük különösen a zsidók, mégis destruktívek.

Miért? Bizony azért, mert elvesztettük a világháborút és Magyarország borzalmas feldarabolása nyomán delíriumos kétségbeesés szállta meg a lelkeket. Bűnbakra van szükség, bűnbakra t kurzus strébereinek s a tehetségtelen írók légiójának.

A zsidók érdeme és erőssége, hogy föltétlenül csatlakoztak a magyarsághoz, sőt felolvadni igyekeztek benne, ellentétben az ország többi nem magyar fajtáival, különösképpen a románok-kai, tótokkal, szerbekkel. A zsidó írók felette jelentős értékekkel dazdagították a magyar irodalmat s külföldön is komoly elismerést szereztek neki. Bródy Sándor, Heltai Jenő, Molnár Ferenc, Kiss József, Bíró Lajos, Ignó, Lengyel Menyhért és a többiek munkái elragadhatatlan és eltagadhatatlan alkotásai az egyetemes magyar génuszhoz, amely ezer esztendő viszontagságai között honol itt és nem engedi, hogy a világhistória forgatagában düllyedjen ez a nemzet. Az ő révükön szerzett tudomást Európa arról, hogy kultúrnép él a Duna-Tisza táján, mely a műveltség oly magas fokán áll, hogy gazdagítani képes a népek irodalmát. Petőfi és Jókai után elsősorban Bródy Sándor, Molnár Ferenc és Lengyel Menyhért munkáit ismerik odakünn. Mikor Magyarország a békét diktáló antanttal szemben azzal érvel, hogy kultúránk fejlettebb, mint a területünkre éhes szomszéd győzteseké és amikor ezt a külföld honorálja is, ezzel bevehetetlen bástyával öveztük a magyarok igazát. Ez jelentős siker, amelyhez a fentebb említett magyar írók életük munkájával járultak hozzá.

A nagy pernek, amely sohasem végződik, új fázisában élünk. De ez a fázis is el fog múlni, mint annyi előjárója. A látóhatár szélén már is oszladozni kezdenek a fekete felhők, valahol messze felkelt már az igazság s a megértés napja, hogy újra fényt derítsen erre a szomorú országra. Nem volna magyar a magyar, mondotta Bandholtz amerikai tábornok, ha nem szüntetné meg a felekezeti és faji harcot. Ez az amerikai belelátott a szívébe ennek a népnek, de ebben a szívben nemcsak a sors által reánkényszerített erények vannak meg, hanem a spontán, veleszületett erények is, a szeretet, a jóság és a bizalom.

